

DOI: doi.org/10/21272/shaj.2024.i42.p.45

OLEKSANDRI BABICHEV

Luhansk Taras Shevchenko National University (Ukraine)

ANALYSIS OF RUSSIAN NARRATIVES OF DENIAL OF THE GENOCIDE OF THE UKRAINIAN NATION DURING THE WAR 2014-2024

Abstract. Russia's information campaign against Ukraine is multifaceted and open to different interpretations. As a rule, the Russian information campaign is flexible and contextualized, and each narrative has its own style that takes into account all its peculiarities. There is no agreed-upon model that can be used to explain the current narrative of Russia's information war against Ukraine. Instead of hiding information, the Russian Federation often "floods" the media, providing a large amount of information about this or that event, skillfully combining it with disinformation. These media campaigns evoke strong emotions, promote a culture of fear and create panic. Each publication has a certain style of journalism. Some publications maintain a balanced point of view and avoid emotionalism. Others incite hatred against Ukrainians and manipulate public opinion, portraying Ukrainians as puppets of the West, traitors, criminals, fascists, extremists, separatists and other "true patriots". This article analyzes the methods of Russian propaganda in Ukraine. In particular, the main narratives of Russian propaganda are the following: Ukraine is a country that never existed; Ukraine needs regime change; there is a "third Maidan"; Ukraine revives fascist and Nazi practices and is Russophobic; the Ukrainian army is a den of criminals, and NATO soldiers fight on the side of the Ukrainian state; The Russian Federation has nothing to do with the "Ukrainian conflict"; Western countries are trying to destroy Ukraine. Russian mass media disseminate propaganda messages prepared by the Kremlin and present them in a mutually agreed upon form. Today, these practices have become particularly acute. The tactics of Russian propaganda consist in focusing on emotions, creating enemies, biased presentation of information and creating theories without empirical basis to "explain" events.

Keywords: genocide, urbocide, sexual violence, Russian-Ukrainian war.

Citation. Babichev O.I. Analysis of Russian Narratives Denying the Genocide of the Ukrainian Nation During the War, 2014-2024. *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XLII. 2024. Pp.45-52 DOI: doi.org/10/21272/shaj.2024.i42.p.45

БАБІЧЕВ О.І.

Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" (Україна)

АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ НАРАТИВІВ ЗАПЕРЕЧЕННЯ ГЕНОЦИДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В ПЕРІОД ВІЙНИ 2014-2024

Анотація. Інформаційна війна росії проти України багатогранна і може трактуватися по-різному. Російські інформаційні кампанії, як правило, ситуативні та гнучкі, кожному наративу надається унікальний стиль з урахуванням усіх його особливостей. Немає послідовної моделі, яку можна було б використати для пояснення сучасного наративу російської інформаційної війни проти України. Замість того, щоб приховувати інформацію, російська федерація часто «заливає» ЗМІ інформацією, надаючи величезну кількість інформації про ту чи іншу подію та вмело поєднуючи її з дезінформацією. Ці медійні кампанії викликають сильні емоції, пропагують культуру страху та створюють паніку. Кожне видання має певний публіцистичний стиль. Деякі з

них мають стриманий погляд і уникають емоцій. Інші – розпалюють ненависть до українського народу, описуючи українців маріонетками Заходу, зрадниками, злочинцями, фашистами, екстремістами, сепаратистами та “справжніми патріотами” для маніпулювання громадською думкою. Ця стаття досліджує методи російської пропаганди в Україні. Особливо варто відзначити те, що основними наративами російської пропаганди є такі: Україна – країна, яка не відбулася, Україні потрібна зміна режиму, “третій Майдан”, Україна відроджує фашистські чи нацистські практики та є русофобською, українська армія є купка злочинців, солдати НАТО воюють на боці Української Держави, російська федерація не має відношення до “українського конфлікту”, а Захід намагається знищити Україну. Російські ЗМІ поширюють пропагандистські меседжі, підготовлені кремлем, і подають їх у взаємоузгодженій формі. Зараз ці дії набувають вкрай гострого характеру. Російська пропагандистська тактика включає зосередження на емоціях, створення ворогів, упереджений підхід до інформації, винайдення теорій для “пояснення” події без реальної емпіричної основи.

Ключові слова: геноцид, урбоцид, сексуальне насильство, російсько-українська війна.

Цитування. Бабічев О.І. Аналіз російських наративів заперечення геноциду української нації в період війни 2014–2024 // Сумський історико-архівний журнал. №XLII. 2024. С.45-52 DOI: doi.org/10/21272/shaj.2024.i42.p.45

Геноцид є одним з найтяжчих злочинів і масштаби цього протиправного діяння давно шокували громадянське суспільство, але лише зараз, у незалежній Україні, з’явилася можливість встановити винних у геноциді та притягнути їх до відповідальності.

Мета статті – з’ясування особливостей політичних наративів, пов’язаних із знищенням української нації росією.

Не можна ігнорувати той факт, що розслідування геноциду та притягнення винних до відповідальності є надзвичайно терміновим процесом, який вимагає спеціальних знань та навичок для проведення розслідування (Багінський, 2023: 30). У кримінальному провадженні на органи, які збирають докази, виявляють осіб, причетних до злочину, та здійснюють інші дії, спрямовані на встановлення істини у справі, покладається великий тягар доказування. Процес розслідування складається з низки необхідних слідчих (розшукових) дій, вимоги до виконання яких мають бути дотримані. До розслідування повинні залучатися підготовлені колеги, які є обізнаними у цій сфері та здатні чітко планувати слідчі (розшукові) дії і слідувати встановленому напрямку.

Однією з форм геноциду є міський геноцид. Це цілеспрямоване та систематичне знищення міст та міської інфраструктури з метою створення абсолютно несприятливих умов для громадян та опосередкованого витіснення їх з міського ландшафту.

З 24 лютого 2022 року, в умовах війни між росією та Україною, міська злочинність є одним з основних засобів залякування українців та спроб докорінно змінити міський ландшафт України. Найтрагічнішим прикладом міської злочинності в умовах російсько-української війни є історія Маріуполя, який у 2021 році посів шосте місце у світовому рейтингу українських міст (варто зазначити, що столиця Київ не увійшла до першої шістки міст).

Варто зазначити, що зміни в цьому місті пов’язані як з ефективністю міського управління, так і з розвитком базових форм громадської участі громадян, які протягом останнього десятиліття активно задіяні у формуванні актуального порядку денного в містобудівній та екологічній політиці.

Чому ми трактуємо трагічну історію Маріуполя як урбаніцид?

Власне, поняття “урбаніцид” увійшло до лексики політології та соціології у 1963 році, коли його буквально трактували як “руйнування міст” і розглядали в географічному

контексті територіальних і політичних конфліктів. Міська злочинність стає зброєю війни, спрямованою на повне або часткове руйнування соціальної архітектури міста та деградацію його соціального ландшафту (Юськів, 2020, 230).

Розглядаючи міську злочинність як форму геноциду, важливо відзначити особливе соціальне і політичне значення мегаполісів у 21 столітті: у Декларації про новий урбанізм, прийнятій Конференцією місцевих і регіональних влад Ради Європи у травні 2008 року, зазначається, що міста стануть головною ареною для адаптації Європи до нових технологічних, екологічних, економічних і соціальних умов, що виникають внаслідок глобалізації. Сучасні міста, особливо столиці та великі регіональні центри, набувають політичного значення, оскільки стають місцями, де акумулюється громадянська енергія, яка спрямовується на реалізацію соціальних, політичних та культурних проєктів різного масштабу. Таким чином, руйнування міст означає не лише знищення просторів для громадянської дії, але й руйнування критичного соціального середовища, де ця дія народжується і здійснюється. По суті, це означає знищення родючого ґрунту для творення політичних держав.

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, призвела до суттєвих змін у дискурсивних практиках, які формували українське суспільство з часів незалежності. Водночас стало очевидним протиріччя між відображенням воєнних реалій у політичному дискурсі та характером і темпами змін у реальному житті та їх дискурсивною проєкцією. Враховуючи гібридний характер російської окупації від самого початку та потужний елемент дезінформації, беззаперечно є необхідність детального вивчення поточної дискурсивної динаміки в Україні. Адже інформаційний простір став полем інформаційної війни: у період з 1991 по лютий 2014 року український політичний дискурс визначався як подальший розвиток радянсько-української традиції (Мельченко, 2021: 10). Його головною рисою був модус “братерства” між українцями та росіянами. У російських/радянських наративах Україна часто зображувалася як сестра росії, її улюблена сестра. Значною мірою ця формула була притаманна самосприйняттю українців у тому вигляді, в якому воно було офіційно представлене в Радянському Союзі. Таке малоросійство ретельно плекалося і заохочувалося радянськими ідеологами. У зв’язку з цим у передмові до видань 1946 і 1960 років українського правописного словника 1933 року було задекларовано, що основними лінгвістичними зусиллями зі стандартизації української мови є “усунення відмінностей між українським і російським правописами» та «досягнення єдності з правописами різних народів радянського братства, насамперед російського народу”. Те, що це було задекларовано як мета, стало відправною точкою для нового сприйняття росії українцями у 2014 році. Настав час будувати образ російської федерації, який не характеризується “братерством” у новітній історії України. У відповідь на інформаційну війну росії проти України у грудні 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики України, а забезпечення інформаційного суверенітету України визначено пріоритетним завданням. Однак політичний дискурс України не зазнав раптових і радикальних змін, а “братнє” ставлення, яке мало б стати логічною відповіддю на війну росії проти України, не перетворилося одразу на “вороже”. Натомість після окупації Криму український політичний дискурс збагатився численними евфемізмами, такими як “зелені чоловічки”. Термін “зелені чоловічки” стосується російських окупаційних військ, які з’явилися в Криму в березні 2014 року; “антитерористична операція” (АТО) – військових операцій; а “лінія зіткнення” – лінії фронту. Минуло кілька років, перш ніж війна в Донецькій і Луганській областях була офіційно названа війною, а не антитерористичною операцією (АТО), а російська федерація – агресором і ворогом, а не “братньою державою”. На законодавчому рівні вперше російську федерацію було прямо названо державою-агресором у проєкті Закону України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих

територіях у Донецькій та Луганській областях”, запропонованому Президентом України Петром Порошенком, але остаточно він був підписаний лише 18 січня 2018 року. Українське експертне середовище відреагувало на окупацію Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей публікацією понад десятка аналітичних досліджень, включаючи спеціальну групу глибинних досліджень, опублікованих у 2015–2017 роках, які Національний інститут стратегічних досліджень використав як основу для цієї статті. Від початку російської агресії українська дипломатія організувала низку сесій в ООН, ПАРЄ та на інших міжнародних майданчиках. Щойно лідер держави-агресора в. путін у своєму президентському указі від 22 жовтня 2018 року назвав Україну “не дружньою країною”, Україна продемонструвала здатність не лише адекватно відображати політичну реальність, а й створювати політичні наративи та дискурсивні інструменти, придатні для контрнаступальних дій в умовах російсько-української інформаційної війни. Одним із таких контрнарративів став проєкт “Біла книга про спецоперації проти України 2014–2018 років”. Він був презентований заступником міністра інформаційної політики України Дмитром Золотухінім у квітні 2019 року на заході, організованому Центром міжнародної оборони та безпеки, естонським урядовим аналітичним центром. Біла книга демонструє відносини України з росією у недружньому світлі та описує їх у відверто цинічному тоні. Проєкт містить десять основних неправдивих нарративів про Україну, представлених у вигляді численних “сиквелів”, що складаються з окремих “сезонів” і “серій”, пов’язаних за темами. Цитуючи міністра закордонних справ України

П. Клімкіна, книга описує російський уряд як “фабрику брехні” – кремлівський ліс. Пародійний характер історії більше схожий на художній чи публіцистичний твір, ніж на традиційний, спеціалізований політичний чи дипломатичний текст. Його також можна розглядати як ще одну версію непрямой і нестабільної офіційної відповіді на російську агресію, завуальовану реакцію. Однак сумісність цього явища з нинішньою постмодерністською культурною ситуацією типового міксу жанрів дозволяє йому легко входити в ширший суспільний контекст і ставати інструментом конфлікту в інформаційній війні. Таким чином, після кількох років російської агресії Україна нарешті продемонструвала здатність виробити певні механізми опору, які можуть протистояти російській гібридній/інформаційній агресії (Козицький, 2022: 238).

Повномасштабна війна в Україні показала, що росія є справжнім ворогом демократії та цивілізованості і фактично становить загрозу для цивілізованого світу. Від початку тотальної війни в Україні до березня 2023 року на підконтрольних уряду територіях загинула 17 481 цивільна особа. Жертви на тимчасово окупованих територіях важко підрахувати, і остаточно цифра невідома. З явним наміром вбивати українців, які не підтримують російський уряд, містам було завдано непоправної шкоди: 23 листопада 2022 року Рада Європи ухвалила резолюцію про надання росії статусу держави-спонсора тероризму. Хоча вандалізм щодо цивільних будівель та ракетні обстріли натовпів підтверджують нинішнє становище держави-агресора, якщо дослідити історичні факти та проаналізувати заяви сучасних російських політиків, то можна простежити шовінізм та національну ненависть до українців. Для деяких іноземних діячів ця тенденція не є очевидною. У Конвенції поняття геноциду має два елементи: фізичне знищення та умисний характер діяння (Герасименко, 2020: 400).

Спроби приховати масове знищення цивільного населення та заперечення факту винищення є основоположним елементом злочину геноциду. Радянський Союз послідовно заперечував Голодомор 1932–1933 років та активно протидіяв поширенню інформації про нього. Радянські чиновники характеризували Голодомор-геноцид як “нестачу продовольства”, нібито спричинену неврожаєм. Окрім приховування інформації про Голодомор, комуністичний режим вдався до контрпропагандистської кампанії

заперечення повідомлень про голод і смерть, які, незважаючи на всі зусилля радянських спецслужб, потрапляли на Захід. У середині СРСР більшовики використовували тактику «агресивного знищення» для заперечення Голодомору. Це включало знищення документальних доказів злочину та активне залякування свідків. Наприкінці 1980-х років комуністична партія була змушена визнати, що голод в Україні в 1932–1933 роках дійсно мав місце, але офіційний виклад подій багатомільйонного Голодомору звільняв кремль від відповідальності за смерть мільйонів людей. При цьому радянські чиновники продовжували наполягати на тому, що голод не був антиукраїнським. Заперечення Голодомору не закінчилося з розпадом Радянського Союзу: на початку 21 століття боротьба проти визнання Голодомору актом геноциду стала одним із пріоритетів політики пам'яті в російській федерації. На жаль, в українській історіографії немає жодної праці, яка б комплексно аналізувала форми, методи та зміст наративів, що заперечують Голодомор 1932–1933 рр. та його геноцидний характер. Заперечення геноциду можна визначити як спотворення образу минулого шляхом замовчування або заперечення (невизнання) фактів чи тривіалізації (применшення) їхнього значення. Нерідко заперечення геноцидного насильства поєднується з просуванням заяв, спрямованих на формування альтернативних наративів. Інформаційні кампанії заперечення часто передбачають поширення дезінформації з метою змінити або зробити недійсним сприйняття важливих історичних подій. Коли заперечувачі (прихильники заперечення загальноприйнятого наративу) закликають до перегляду історичної картини минулого, вони неодноразово посилаються на раніше невідомі (часто вигадані) нові факти або радикально нові інтерпретації подій. Теоретичні напрацювання щодо методів і форм заперечення геноциду започаткували британський соціолог Стенлі Коен (1942–2013) та американо-ізраїльський дослідник насильства під час геноциду Ізраель Чарні (нар. 1931 р.). Коен підкреслив подвійну природу заперечення і дійшов висновку, що воно може бути результатом несвідомих захисних психологічних механізмів, які блокують інформацію, котру індивід не може терпіти, щоб вона не піддавалася свідомому осмисленню, або ж може бути свідомою і цілеспрямованою стратегією, спрямованою на ігнорування очевидних фактів і істин. Дослідники виділяють три типи заперечення: буквальне заперечення, інтерпретаційне заперечення та імпліцитне заперечення. При буквальному запереченні факт взагалі не визнається, ніби його ніколи не існувало. Інтерпретаційне заперечення означає, що факт визнається, але йому дається альтернативне пояснення, яке, як кажуть, змінює його значення. Імпліцитне заперечення – це непряме заперечення фактів шляхом встановлення логічних (іноді уявних) зв'язків між різними подіями, які вважаються тісно пов'язаними між собою, визнаними С. Коеном. Якщо буквальне заперечення може бути несвідомим або проявом незнання фактів, то інтерпретаційне та імпліцитне заперечення виникають через нездатність правильно зрозуміти взаємопов'язаність певних подій і процесів.

В процесі визначення злочину геноциду вирішальне значення має обґрунтування наміру знищити повністю або частково представників певної етнічної, політичної чи соціальної групи. Не менш важливим є визначення способу вчинення злочину. Виходячи з цієї методологічної позиції, воєнні злочини, вчинені на території України громадянами російської федерації під час російсько-української війни, та міські злочини, які були одним з інструментів цієї війни, можуть і, безумовно, повинні трактуватися як геноцид українців як політичної держави. Беручи до уваги класичні три елементи визначення геноциду (доведення наміру, ідентифікація жертв та встановлення вини/невинуватості) [Бульбенюк, Манелюк, 2022: 225], характер фактичного перебігу, що характеризує повномасштабну російсько-українську війну, розпочату 2022 року, значно полегшує це завдання.

Однак не слід ігнорувати активну громадську думку та потенційні реакційні спроби визнання російською федерацією та її симпатиками повномасштабну російсько-українську

війну, розпочату 2022 року геноцидом проти українців як політичної держави. Більше того, такі ініціативи набувають все більш прихованих форм і маскувань.

Однією з них є дискурс “стирання російської культури”, який розпочався у березні 2022 року. У контексті цього дискурсу ідея “відомого геноциду як росіян, так і українців” була вкинута в публічну сферу в перший місяць повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Навіть твердження та практика ототожнення геноциду українців, який триває з 24 лютого 2022 року, зі “стражданнями” росіян через санкції та кремлівську пропаганду є вкрай маніпулятивними та явно аморальними. Окрім цього, росіяни продовжують розробляти план воєнної стратегії, який розпочався ще з 1991 року і триває до сьогодні (див. таб. 1).

Таблиця 1. Воєнна стратегія рф проти України (Джерело: власна розробка автора)

Період	Дії рф	Підсумок дій рф	Протидія України
1991–2013 рр.	Відповідно, стратегії експансії передбачають побудову авторитарних імперій. Безпечна зона («буферна зона»). Всі напрямки з москви. Стратегія: 1) зміцнити геополітичне ядро і золотий шлях, у сфері впливу першого – Радянський Союз; 2) використання балансу сил і страху у зовнішній політиці; 3) псевдоізоляціонізм, що передбачає відновлення довіри та доброї волі; 4) посилити інформатизацію зовнішньої політики російської федерації.	Реалізація моделі «обмежений суверенітет», що дає змогу рф: 1) зміцнити політичну, економічну, фінансову, інформаційну сторони; 2) систематичне руйнування самоідентичності українського суспільства та міжнародного іміджу України як суверенної держави.	Стратегія «квола реакція»: 1) захищати національні інтереси на міжнародній арені. Враховуючи позиції сторін та загрози національній безпеці України, а також здатність Української держави реагувати на ці загрози – погрожувати; 2) реагувати на територіальну, економічну та культурну експансію.
2014–24.02.2022 р.	Розв’язання воєнно-політичного конфлікту з провокаціями і застосуванням технології боротьби, регіональної дезінтеграції України	У воєнно-політичному конфлікті рф застосовано наступні методи: модель дестабілізації регіонів України, соціальна конфронтація, модель гібридної війни, формування передумов до анексії Криму.	Стратегія «чітких і жорстких дій», яка передбачає збройний опір, відстоювання позицій, ведення війни.
24.02.2022 рр. – теперішній час	Введення збройних сил рф на територію України, руйнування критичної інфраструктури, залякування громадян України, геноцид.	Відкрита фаза і воєнного політичного конфлікту.	Україна відповідає рф жорстким відстоюванням позицій, переговорами на міжнародній арені, веденням військової та інформаційної війни.

Важливо підкреслити, що геноцид українців з боку росії як політичної держави має глибоке історичне коріння та психологічні причини. Наприклад, комплекс меншовартості російського народу і рф по відношенню до українців і України та пов'язану з ним ідею реваншу названо як "один з головних чинників війни росії проти України". Бажання реваншу, засноване на ненависному ставленні рф до українського народу, який не бажає залишатися під впливом "дружнього сусіда" є яскравою ознакою такого комплексу (комплексу меншовартості росіян по відношенню до України та українців – авт.). Було обрано відповідне покарання: "спеціальна військова операція" з міфічною метою демілітаризації та роззброєння України. Як бачимо, прояви геноциду українців як політичного стану є різноманітними, а його витoki за своєю суттю – складними. Першим кроком до глобального визнання російсько-української війни 2022 року геноцидом стало ухвалення Верховною Радою України 14 квітня 2022 року постанови про визнання дій російської федерації геноцидом проти українського народу, яка згодом була підтримана низкою країн (Березовенко, 2021: 99). Важливе значення для підтвердження геноцидного наміру мають події в Бучі, Ірпені, Бородянці та Маріуполі, а також публічні заяви та виступи високопосадовців і політиків рф (Юринець, Сопілко, Белкін, 2022: 226). На думку автора, дослідження таких фашистських та расистських маніфестів є необхідним для системного розуміння геноциду в Україні у 2022 році.

Отже, питання глобального визнання, висвітлення та виправдання українського геноциду є, мабуть, найбільш нагальним, а також найбільш емоційним з огляду на воєнні злочини, які регулярно вчиняються проти українського цивільного населення. Тому ще не настав час для глибшого розуміння та аналізу цього питання, коли біль від жертв і смертей залишиться в минулому. Тим не менш, ми віримо, що будь-яка робота над темою геноциду сьогодні матиме важливі символічні та практичні наслідки.

Література:

- Багінський, Лініченко, 2023 – *Багінський А., Лініченко В.* Ознаки геноциду в російсько-українській війні // Вісник НТУУ "КПІ". 2023. №2(58). С. 29-39. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2\(58\).28559](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2(58).28559)
- Березовенко, 2021 – *Березовенко А.* Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі // Політичні дослідження. 2021. №2. С. 97-110.
- Бульбенюк, Манельюк, 2022 – *Бульбенюк С., Манельюк Ю.* Геноцид в Україні у 2022 році: ознаки, форми, заперечення // Вісник Львівського університету. 2022. №44. С. 220-227.
- Герасименко, 2020 – *Герасименко М.* Особливості розслідування геноциду // Часопис Київського університету права. 2020. №2. С. 399-401.
- Козицький, 2022 – *Козицький А.* Заперечення голодомору: методи та наративи // Вісник Львівського університету. 2022. №1. С. 205-242.
- Макарець, 2022 – *Макарець Ю.* Довколомовні гібридні наративи в російсько-українському протистоянні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. №1(31). С. 21-26.
- Мельченко, 2021 – *Мельченко Л.* Інформаційний вплив російських ЗМІ як засіб гібридної війни проти України // Вісник Книжкової палати. 2021. №10. С. 8-16.
- Ткаченко, 2020 – *Ткаченко В.М.* Наративи історичної пам'яті в політичному транзиті України та Росії: монографія; наук. ред. П.Ф. Вознюк. Київ: ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України", 2020. 144 с.
- Юськів, 2020 – *Юськів Х.* Наративи російської пропаганди в Україні // Вісник Львівського університету. 2020. №30. С. 226-232.
- Шевченко, Зозуля, Храпач, Лепіхов, 2022 – *Шевченко М., Зозуля О., Храпач Г., Лепіхов А.* Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2022. №2(75). С. 6-15.
- Юринець, Сопілко, Белкін, 2022 – *Юринець Ю., Сопілко І., Белкін М.* Контрпропаганда vs пропаганда в умовах широкомасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №6. С. 224-229.

References:

- Bahinskyi, Linichenko, 2023 – *Bahinskyi A., Linichenko V.* Oznaky henotsydu v rosiisko-ukrainskii viini [Signs of genocide in the Russian-Ukrainian war] // Visnyk NTUU “KPI”. 2023. №2(58). P. 29-39. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2\(58\).28559](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2(58).28559) [in Ukrainian].
- Berezovenko, 2021 – *Berezovenko A.* Rosiisko-ukrainska viina v ukrainskomu politychnomu dyskursi [The Russian-Ukrainian war in Ukrainian political discourse] // Politychni doslidzhennia. 2021. №2. P. 97-110. [in Ukrainian].
- Bulbeniuk, Maneliuk, 2022 – *Bulbeniuk S., Maneliuk Iu.* Henotsyd v Ukraini u 2022 rotsi: oznaky, formy, zaperechennia [Genocide in Ukraine in 2022: signs, forms, denial] // Visnyk Lvivskoho universytetu. 2022. №44. P. 220-227. [in Ukrainian].
- Herasymenko, 2020 – *Herasymenko M.* Osoblyvosti rozsliduvannia henotsydu [Features of genocide investigation] // Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2020. №2. P. 399-401. [in Ukrainian].
- Kozytskyi, 2022 – *Kozytskyi A.* Zaperechennia holodomoru: metody ta naratyvy [Denial of the Holodomor: methods and narratives] // Visnyk Lvivskoho universytetu. 2022. №1. P. 205-242. [in Ukrainian].
- Makarets, 2022 – *Makarets Yu.* Dovkolomovni hibrydni naratyvy v rosiisko-ukrainskomu protystoianni [Surrounding hybrid narratives in the Russian-Ukrainian confrontation] // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. 2022. №1(31). P. 21-26. [in Ukrainian].
- Melchenko, 2021 – *Melchenko L.* Informatsiinyi vplyv rosiiskykh ZMI yak zasib hibrydnoi viiny proty Ukrainy [Information influence of Russian media as a means of hybrid war against Ukraine] // Visnyk Knyzhkovoï palaty. 2021. №10. P. 8-16. [in Ukrainian].
- Tkachenko, 2020 – *Tkachenko V.M.* Naratyvy istorychnoi pamiaty v politychnomu tranziti Ukrainy ta Rosii: monohrafiia [Narratives of historical memory in the political transition of Ukraine and Russia: a monograph]; sci. ed. P.F. Vozniuk. Kyiv: DU “Instytut vseitnoi istorii NAN Ukrainy”, 2020. 144 p. [in Ukrainian].
- Iuskiv, 2020 – *Iuskiv Kh.* Naratyvy rosiiskoi propahandy v Ukraini [Narratives of Russian propaganda in Ukraine] // Visnyk Lvivskoho universytetu. 2020. №30. P. 226-232. [in Ukrainian].
- Shevchenko, Zozulia, Khrapach, Lepikhov, 2022 – *Shevchenko M., Zozulia O., Khrapach H., Lepikhov A.* Rosiisko-ukrainska viina: osoblyvosti realizatsii zahroz derzhavnomu suverenitetu Ukrainy ta perspektyvy vykhodu z viiny [The Russian-Ukrainian war: features of threats to Ukraine’s state sovereignty and prospects for exiting the war] // Zbirnyk naukovykh prats Tsentru viiskovo-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. 2022. №2(75).P. 6-15. [in Ukrainian].
- Yurynets, Sopilko, Belkin, 2022 – *Yurynets Yu., Sopilko I., Belkin M.* Kontrpropahanda vs propahanda v umovakh shyrokomashtabnoho zbroinoho vtorhennia rosiiskoi federatsii v Ukrainu [Counterpropaganda vs propaganda in the conditions of a large-scale armed invasion of the Russian Federation in Ukraine] // Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2022. №6. P. 224-229. [in Ukrainian].

Отримано 25.02.2024

Отримано в доопрацьованому вигляді 01.03.2024

Прийнято до друку 10.03.2024

Submitted 25.02.2024

Received in revised form 01.03.2024

Accepted for publication 10.03.2024

